

Τα αρχαιολογικά μουσεία στον ελληνικό χώρο ως βασικά πεδία εθνικής και ιστορικής διαπαιδαγώγησης κατά την επαναστατική και μεταεπαναστατική περίοδο

Περίληψη

- Ο 19ος αι. και η πρώτη δεκαετία του 20ου αι. στην Ελλάδα υπήρξε η εποχή μεγάλης ανάπτυξης των αρχαιολογικών μουσείων.
- Παρά τις αντιξοότητες, ο θεσμός του μουσείου καθιερώθηκε στον ελληνικό χώρο με απόψεις πρωτοποριακές για τα ευρωπαϊκά δεδομένα που συνοψίζονται στους άξονες: φύλαξη, εκπαίδευση και δημόσιο όφελος.
- Για το νέο ελληνικό κράτος η μέριμνα για τη φύλαξη των αρχαιοτήτων ήταν ακόμη από τα χρόνια του Αγώνα μέγιστη προτεραιότητα και ηθική υποχρέωση.

Σκοπός

- Η παρούσα εισήγηση σκοπό έχει να παρουσιάσει τις θεωρητικές αφηρητές, το ιδεολογικό πλαίσιο και τον σημαίνοντα πολιτιστικό και πολιτικό ρόλο αυτού του θεσμού στο κράτος που έμελλε να δημιουργηθεί, ως ένα από τα βασικά πεδία εθνικής διαπαιδαγώγησης και ως κατεξοχήν χώρος παραγωγής και πρόσληψης της ιστορικής πληροφορίας με βασικό άξονα τη σύνδεση της νεότερης Ελλάδας με το αρχαιοελληνικό παρελθόν της.

Τα πρώτα μουσεία και η εθνική ταυτότητα των Ελλήνων

- Η ανάγκη διάσωσης των αρχαιοτήτων συνδέεται σε όλη τη διάρκεια του Αγώνα με την προσπάθεια των Ελλήνων να παγιωθεί η εθνική τους ταυτότητα ως ξεχωριστή των άλλων εθνών.
- Στην περίπτωση της Ελλάδας η οικοδόμηση μιας ξεχωριστής εθνικής ταυτότητας αποτελεί τον μόνο τρόπο νομιμοποίησης του Αγώνα στα μάτια των Ευρωπαίων.
- Η προφανής απόδειξη του δεσμού της σύγχρονης και κλασικής Ελλάδας ήταν τα μνημεία και οι αρχαιότητες που έστεκαν στο ελληνικό τοπίο ως τα μόνα έτοιμα προς χρήση εθνικά σύμβολα.
- Η άποψη ότι τα μνημεία ήταν ο λόγος ύπαρξης του νέου Ελληνικού κράτους επικρατούσε όχι μόνο μεταξύ των Ελλήνων αλλά και πολλών Ευρωπαίων.
- Οι κλασικές αρχαιότητες περιγράφονται ως «ιερά λείψανα» και τα μουσεία θεωρούνται ιερά προσκυνήματα όπου οφείλει κανείς να προσέρχεται με άκρα ευλάβεια.

Ιστορικές συγκυρίες που προκάλεσαν αλλαγές στη νεοελληνική συνείδηση και καθόρισαν τον ιδεολογικό προσανατολισμό της από τον 17ο και εξής

- Η παρουσία της εύρωστης κοινωνικής ομάδας των Φαναριωτών στη διοίκηση της αυτοκρατορίας και των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών.
- Η εμφάνιση νέας τάξης των εμπόρων και των λογίων που αποτελούσαν «τους φορείς του ρεύματος της κοινωνικής και πολιτισμικής αλλαγής, το οποίο οι ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού διοχέτευαν προς την υπόδουλη Ελλάδα.
- Οι προτάσεις του Κοραή και της Φιλομούσου Εταιρείας στα χρόνια της τουρκοκρατίας.
- Ο Βαυαρικός νεοκλασικισμός και το εκπαιδευτικό σύστημα που ευνοούσε την αρχαιολατρεία και έβαζε σε δεύτερη μοίρα τη μελέτη των θετικών επιστημών.
- Η εξέλιξη της ελληνικής αρχαιολογίας ως επιστήμης.

Περίοδοι ανάπτυξης των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων

- Η «περίοδος των πρωτοπόρων» (1829-1874) θα σηματοδοτηθεί από την εναγώνια μέριμνα περισυλλογής αρχαιοτήτων και φύλαξής τους σε υποτυπώδη μουσεία-αποθήκες. Το πρώτο μουσείο θα ιδρυθεί το 1829 στην τότε πρωτεύουσα, Αίγινα, από τον Ιωάννη Καποδίστρια.
- Η «περίοδος της διαμόρφωσης» (1874-1900) σηματοδοτείται από την ίδρυση και τη λειτουργία των μεγάλων αθηναϊκών μουσείων και την παράλληλη εμφάνιση μουσείων στην περιφέρεια.
- Κατά την «περίοδο της επέκτασης» (1900-1909) οι μουσειακές πρακτικές βελτιώνονται, ενώ ιδρύονται πολλά νέα αρχαιολογικά μουσεία.

Εκθεσιακό σχήμα και ιστορική διαπαιδαγώγηση

- Οι εκθέσεις της περιόδου αυτής ήταν αντικειμενοκεντρικές και μη πληροφοριακές και γενικά είχαν αισθητικό χαρακτήρα.
- Η κυρίαρχη εκθεσιακή ευρωπαϊκή φιλοσοφία του γερμανικού κλασικισμού εξάλλου αντιμετωπίζει τα αρχαιολογικά ευρήματα «ως τέχνη» και εστιάζει στην αισθητική διάστασή τους και όχι στην αρχαιολογική.
- Οι αρχαιότητες παρουσιάζονται ως πολιτιστικοί θησαυροί, ως «ιερά κειμήλια» με διαχρονική και αδιαμφισβήτητη αξία.
- Εκθέτοντας τα προφανή δείγματα της ένδοξης καταγωγής το μουσείο καθίσταται «ιερόν τέμενος εν ω περισυλλεγόντες ... θησαυροί της αρχαίας τέχνης των προγόνων ημών πρόκεινται εις λατρείαν και θαυμασμόν ... παντός ... ερχομένου εις προσκύνησιν»

Συμπεράσματα

Η ίδρυση των πρώτων και των πρώτων αρχαιολογικών μουσείων του νεοσύστατου ελληνικού κράτους αποκαλύπτει τις κοπιώδεις προσπάθειες διάσωσης και διαφύλαξης των αρχαίων μνημείων σύμφωνα με τις ιδιαίτερες συνθήκες της εποχής. Στο πλαίσιο αυτό οι μουσειακές εκθέσεις προσφέρουν την οπτική επιβεβαίωση της αρχαίας κληρονομιάς αλλά ταυτόχρονα τονώνουν το εθνικό αίσθημα, ενισχύουν την αρχαιολογική γνώση και αντανακλούν το αφήγημα της αναβίωσης της αρχαίας δόξας και της αδιάλειπτης συνέχειας του ελληνισμού από την προϊστορική εποχή ως τις μέρες μας.

Βιβλιογραφία

- Gazi, A. (1993). Archaeological Museums in Greece 1829-1909. The Display of Archaeology. Διδακτορική διατριβή, Department of Museum Studies, University of Leicester
- Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος Ανδρομάχη Γκαζή
- Γκαζή, Α. (1999). Η έκθεση των αρχαιοτήτων στην Ελλάδα (1829-1909). Ιδεολογικές αφηρητές - Πρακτικές προσεγγίσεις. Αρχαιολογία και Τέχνες, 73, 45-53
- Κιτρομηλίδης, Π. (2004). Η ιδέα του έθνους και της εθνικής κοινότητας στην ελληνική ιστοριογραφία. Στο Π.Κιτρομηλίδης και Τ. Σκλαβενίτης Ε. (επιμ.), Τομ. Α', 37-52
- Hamilakis, Y. (2007). The Nation and its Ruins. Antiquity, Archaeology and National Imagination in Greece, Οξφόρδη: Oxford University Press
- Πετράκος, Β. (1987). Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία. Η ιστορία των 150 χρόνων της, Αθήνα: Αρχαιολογική Εταιρεία
- Πετράκος, Β. (1995). Η περιπέτεια της ελληνικής αρχαιολογίας στο Βίο του Χ. Καρούζου, Αθήνα: Αρχαιολογική Εταιρεία
- Πετράκος, Β. (2007). Τα 170 Χρόνια της Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα: Αρχαιολογική Εταιρεία
- Δημαράς, Κ.Θ. (1986). Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος. Η εποχή του. Η ζωή του. Το έργο του, Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.
- Καστριώτης, Γ. (1908). Γλυπτά του Εθνικού Μουσείου. Κατάλογος Περιγραφικός, Αθήνα'

«Κύριοι...εις αυτούς τους λίθους τους οποίους κατέστησαν ασυγκρίτως πολυτιμότερους παρά τον Αχάτην και τον Αδάμαντα οι Πραξιτέλεις, και οι Φειδίαι, και οι Ικτινιοί και οι Αγοράκριτοι, και οι Μύρωνες, εις αυτούς τους λίθους χρεωστούμεν κατά μέγα μέρος την πολιτικήν ημών αναγέννησιν...»

(τα λόγια του Ι.Ρίζου, προέδρου της Αρχαιολογικής Εταιρείας στα 1838: ΠΑΕ 1838, 34)

Ελένη Καρακατσάνη
Φιλολόγος